

НАПРЯМИ ПОКРАЩАННЯ КРЕДИТНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ

Амбросов В.Я., д.е.н., професор

Вацька М.В., асистент

Полтавська державна аграрна академія

У статті розглянуто питання, пов'язані з пошуком джерел кредитно-фінансової підтримки сільськогосподарських підприємств. Визначено перспективні напрями удосконалення їх кредитного забезпечення.

Questions, related to the search the sources of credit-financial support of agricultural enterprises, are considered in the article. Certainly perspective directions of improvement of them credit providing.

Постановка проблеми. У зв'язку з сезонністю сільськогосподарського виробництва та нерівномірністю надходження грошових надходжень протягом року у сільськогосподарських підприємств виникає потреба в коштах для здійснення інвестицій [7]. Джерелами фінансування інвестицій сільськогосподарських підприємств залишаються переважно власні засоби (первинні внески засновників, прибуток, амортизаційні відрахування) та банківські кредити. Збиткові та низькорентабельні підприємства, недостатньо оснащені основними фондами, здійснюють інвестиції в об'єкти виробничого призначення за рахунок власних коштів. Між тим, за відсутності можливості середньо- та довгострокового кредитування на доступних умовах ці підприємства мають проблеми з інвестиціями, необхідними для розширення виробничої діяльності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У сучасній українській економічній літературі проблемам кредитно-фінансової підтримки сільськогосподарських підприємств присвячені роботи таких провідних учених-економістів: П.І. Гайдуцького, М.Я. Дем'яненка, Н.С. Кудінова, М.Й. Маліка, А.А. Пересади, П.Т. Саблука та інших.

Разом із тим, наявність істотної кількості досліджень не відкидає потреби в подальшому аналізі низки важливих питань стосовно спрощення умов доступу сільськогосподарських підприємств до користування кредитними ресурсами.

Постановка завдання. Метою статті є дослідження системи кредитного забезпечення сільськогосподарських підприємств, виявлення й аналіз основних проблем у сфері кредитних відносин в аграрному секторі, обґрунтування напрямів збільшення кредитної підтримки сільськогосподарських підприємств.

Виклад основного матеріалу. У розвинутих країнах функціонує і добре себе зарекомендувала розвинута кредитна система, яка складається з банків та небанківських фінансово-кредитних установ. Світова практика на-

лічує багато прикладів діяльності кредитних організацій, які не мають статусу банків. У всьому світі спостерігається тенденція до зростання їх кількості [5].

До переліку потенційних кредиторів аграрного сектору належать комерційні банки та спеціалізовані небанківські кредитні установи: інвестиційні компанії, фінансові компанії, лізингові компанії, довірчі товариства (трас-ти), ломбарди, фінансово-кредитні кооперативи. У фінансовій сфері у формі кооперативних товариств створюються кооперативні банки, кредитні спілки, ощадно-позичкові та кредитні товариства, сільські кооперативні каси, кооперативні страхові організації [6].

За часів Радянського Союзу джерелами фінансування капітальних вкладень підприємств були їх власні кошти і довгострокові кредити банку. Збиткові і низькорентабельні підприємства, недостатньо оснащені основними фондами, здійснювали інвестиції в об'єкти виробничого призначення за власні кошти, а при їх дефіциті – за рахунок бюджетних асигнувань.

Довгострокові кредити займали важливе місце серед джерел покриття витрат на капітальні вкладення радянських підприємств. Вони надавалися установами Держбанку і Будбанку СРСР на:

- будівництво, розширення, реконструкцію і технічне переоснащення об'єктів виробничого призначення на строк окупності, але не більше ніж на 20 років, з погашенням, починаючи з 5 року після надання кредиту;

- будівництво нових комплексів із вирощування й відгодівлі худоби та птиці – на термін до 10 років, із виробництва молока – на строк до 20 років;

- будівництво нових, розширення і реконструкцію діючих виробничих об'єктів із виробництва сільськогосподарської і промислової продукції – на строк до 7 років. Плата за користування цим кредитом була встановлена в розмірі 3 % річних;

- придбання сільськогосподарської техніки, машин, обладнання і транспортних засобів на строк до 7 років з погашенням, починаючи з 3 року після надання кредиту.

Терміни і суми погашення платежів за кредитами встановлювалися установами банку спільно з сільськогосподарським підприємствами і з урахуванням їх фінансового стану. Заборгованість за кредитами погашалась безпосередньо з розрахункового рахунку підприємства за рахунок прибутку, амортизаційних відрахувань, коштів фондів економічного стимулювання, інших джерел. В окремих випадках, коли внаслідок незалежних від підприємств причин, у них не було можливості виплатити кредит у встановлений термін, їм могла бути надана відстрочка платежів.

За користування довгостроковим кредитом на планові капітальні вкладення були встановлені відсоткові ставки, розмір яких диференціювався в залежності від дотримання планового терміну завершення прокредитованого об'єкта. Так, при завершенні об'єкта у плановий термін відсоткова ставка складала 0,75 % річних, при достроковому завершенні – 0,5 %, при порушенні планового терміну – 1,5 %. Відсоткова ставка при простроченій заборгованості становила 3 % [3, 7].

Із розвитком трансформаційних процесів в аграрному секторі України була сформована і зараз удосконалюється лише одна складова кредитної системи – банківська. Інша складова, яка повинна була бути представлена небанківськими кредитними організаціями, практично не діяла.

У сучасній Україні система кредитування аграрного сектора економіки формується переважно за рахунок короткострокових кредитних програм комерційних банків, які використовуються для поточного операційного забезпечення господарської діяльності. Недоступність таких кредитів протягом усього виробничого циклу, відсутність предмету застави та значний тягар виплати банківських процентів перешкоджає належному ресурсному забезпеченню сільськогосподарських товаровиробників, що позначається на врожайності культур, якості продукції та розмірі отриманих доходів.

У банківській системі відсутні спеціалізовані аграрні кредитні установи при одночасному дефіциті сектора небанківського кредитування, нерозвинутій аграрній іпотеці, обмеженості забезпечення кредиту заставою. Між банками та органами виконавчої влади відсутня відповідна взаємодія, неналежний установчий контроль банків призводить до зловживань з їхнього боку. На високі кредитні ставки вказують практично всі дослідники даної проблеми. Для її покриття рентабельність виробництва повинна становити 25-30 %, а фактично без дотацій та надбавок вона складає 13-15 %. За даними П.І. Гайдуцького, здешевлені кредити отримує лише третина сільськогосподарських підприємств, а здешевлену вартість техніки – менше 10 % [2].

Тому, на думку М.Й. Маліка, А.С. Кудінова, сучасний стан розвитку ринкової економіки в Україні зумовлює потребу у створенні власної кредитної моделі підтримки сільського господарства, яка б урахувала економічні, соціальні та історичні особливості розвитку кооперативного руху в українському селі [4].

Як відмічають автори, в організації кредитного обслуговування сільськогосподарських кооперативів має місце існування та взаємодія розгалуженої моделі спеціалізованих банківських і небанківських фінансових посередників. Відмічаючи кредитну інфраструктуру, вони мали на увазі комплекс кредитних установ із різною організаційною будовою, об'єднаних загальною метою кредитного забезпечення сільськогосподарських товаровиробників (рис. 1).

Створена кредитна інфраструктура базується на функціонуванні банківської системи. Взаємодія банківської системи з аграрним сектором залежить від конкретних умов кожної держави. У більшості країн світу банківська система двоступенева і складається з центрального банку та комерційних банків, діяльність яких спрямована на одержання прибутку.

Разом із банківськими установами для обслуговування сільського господарства створюються спеціалізовані кредитні установи для реалізації функцій, які не виконують ні центральний банк, ні комерційні банки.

Рис. 1. Інфраструктура кредитного забезпечення сільського господарства у розвинутих країнах [4]

Головне завдання таких структур – підтримка малих і середніх суб’єктів підприємницької діяльності, сільськогосподарської виробничої та обслуговуючої кооперації.

Як свідчить практика роботи Світового банку, значну увагу він приділяє впровадженню нових технологій, підвищенню зайнятості населення, створенню кооперативних кредитних установ. Аналізуючи вітчизняну систему, слід підкреслити, що в Україні мають місце чіткі зв’язки Національного банку з комерційними банками, які виконують аналогічні завдання. Але, як свідчить багаторічний досвід, залучення інвестицій через довгострокові банківські кредити залишається недостатнім як за рахунок їх обмеженості, так і за рахунок високих ставок та коротких строків використання. Що стосується небанківської фінансової сфери, то чіткої системи тут не існує через відсутність значних резервів, які могли б бути використані в якості інвестицій.

Як наслідок, фінансове забезпечення сільськогосподарських підприємств усіх форм власності та господарювання протягом тривалого періоду залишається незадовільним. До того ж, маємо підстави вважати, що у зв'язку зі скороченням державної підтримки, фінансове становище агроформувань буде і надалі погіршуватись.

Висновки. Покращання кредитного забезпечення агроформувань повинно базуватися на системному підході за рахунок: створення апробованого у світі Аграрного банку з розгалуженою кредитною інфраструктурою в регіонах; створення кооперативних банків і кредитних спілок; створення кредитної інфраструктури з організацією державної реєстрації нерухомості; створення розвинутої оціночної та страхової діяльності, застави майна, страхування фінансових ризиків комерційних банків; розширення комерційного кредитування; стимулювання реалізації продукції за форвардними контрактами; застосування факторингових операцій; форфейтування векселів; запровадження тендерної форми обслуговування бюджетних кредитів.

Покращання кредитного забезпечення сільськогосподарських підприємств повинно створити умови для зростання обсягів кредитних ресурсів, сприяти розвитку довгострокового кредитування та зниженню кредитних ставок.

Література.

1. Амбросов В.Я. Організаційна стратегія сільськогосподарських підприємств: [монографія] / В.Я. Амбросов. – Харків : ХНТУСГ, 2009. – 316 с.
2. Гайдуцький П.І. Про основні засади реформування системи державної підтримки сільського господарства та сільської території / П.І. Гайдуцький // Економіка АПК. – 2005. – № 11. – С. 43-48.
3. Зуллас К.Г. Финансирование и кредитование капитальных вложений / К.Г. Зуллас. – 3-е изд., перераб. и доп. – К. : Вища школа, 1986. – 336 с.
4. Малік М.Й., Кудінов Н.С. Кредитне обслуговування сільськогосподарських кооперативів : [монографія]. – К. : ННЦ ІАЕ, 2008. – 166 с. – С. 46.
5. Марцишевська Ю.Л. Роль фінансово-кредитного забезпечення підприємств аграрного сектора / Ю.Л. Марцишевська // Економіка АПК. – 2009. – № 5. – С. 98-100.
6. Основи сільськогосподарської обслуговуючої кооперації : [навч. посібник] / В.В. Зіновчук, Л.В. Молдаван, В.Б. Моссаковський та ін. / За заг. ред. В.В. Зіновчука. – К. : Вища освіта, 2001. – 464 с.
7. Церлевская Е.С. Финансирование и кредитование сельскохозяйственных предприятий / Е.С. Церлевская, Э.З. Колина, Р.В. Костина. – М. : Колос, 1983. – 272 с.